

Pohled na slatinnou louku u obce Poutnov. Ve zvodnělých depresích rostou bažiník kostřbatý (*Paludella squarrosa*), srpnatka fermežová (*Hamatocaulis vernicosus*) a bařinatka obrovská (*Calliergon giganteum*). Foto Přemysl Tájek.

Nálezy vzácných mechorostů na slatinných loukách ve Slavkovském lese

*Táňa Štechová, Alžběta Manukjanová a Jitka Bradáčová,
Katedra botaniky PříF Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích*

Navzdory své malé rozloze a minimální ekonomické využitelnosti jsou rašeliniště významnou součástí krajiny. Podílejí se na zadržování vody v ekosystému, zvyšují různorodost krajiny a díky své druhové pestrosti zvyšují biodiverzitu oblasti. Klíčovou roli v těchto ekosystémech hrají mechorosty, které na rašeliništích dominují množstvím biomasy. Přesto je v České republice výskyt rašeliništních mechů oproti cévnatým rostlinám poměrně málo prozkoumán, zvláště v některých územích, ke kterým patří i CHKO Slavkovský les. Proto zde byl na podzim 2014 a v létě 2016 proveden průzkum mechorostů několika rašelinišť a slatinných luk, při němž se ukázalo, že tyto biotopy hostí řadu vzácných druhů.

Bažiník kostřbatý (*Paludella squarrosa*) EN – ohrožený druh

Bažiník je drobný mech s hustým vlášením na lodyžce a s pravidelně pětiřadě uspořádanými lístky, které jsou kostřbatě zpět oduhnuté. Díky tomu je jedním z mála mechů, které i úplný amatér jednou uvidí a už si ho víckrát s jiným mechem nesplete.

Bažiník roste na bázemi bohatších rašeliništích a prameništích s vyšší hladinou spodní vody, kde osidluje vlhká, ale lehce vyvýšená místa (okraje zvodnělých prohlubní apod.). Často roste vtroušen v polštářích jiných mechů. V České republice je v současné době známý z 18 lokalit.

Ve Slavkovském lese byl tento ohrožený mech nalezen v komplexu slatinných luk asi

1 km SV obce Poutnov. Jedná se o jednu z největších populací druhu v České republice – bažiník zde pokrývá plochu větší než 1 m², čímž směle konkuruje lokalitě Louky v Jeníkově ve Žďárských vrších, která byla doposud považována za největší.

Nález bažiníku se zdál zprvu velmi překvapivý, protože nejbližší recentní lokality leží na Šumavě a v Krušných horách. Při prozkoumání historického rozšíření druhu se však ukázalo, že na území Slavkovského lesa byl v minulosti již dvakrát sbírán, a to na lokalitách, které nejsou od Poutnova příliš vzdálené. Herbářový doklad z r. 1877 je lokalizován jako Závišín, druhý sběr pocházející z r. 1926 je z Rájova.

Srpnatka fermežová (*Hamatocaulis vernicosus*)

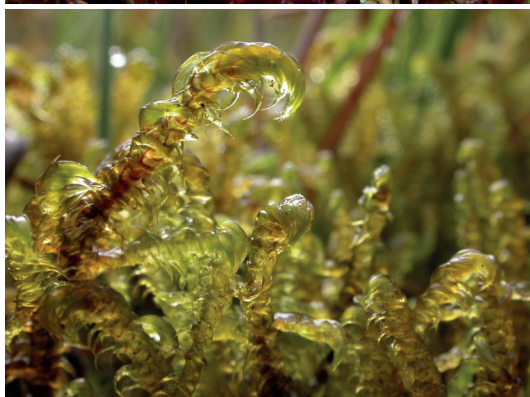
VU – zranitelný druh

Srpnatka fermežová je druh chráněný evropskou Směrnicí o stanovištích 92/43/EEC. Jedná se o bokoplodý mech, který má, stejně jako ostatní srpnatky, na koncích hákovitě zakřivené lodyžky. Díky snadné záměně s běžnějším štírovcem prostředním nebo jinými druhy rodu srpnatka, které rostou na stejných stanovištích, bývá její výskyt často přehlédnut.

Jedná se o druh slabě kyselých až slabě zásaditých rašelinišť, kde osidluje trvale vlhká místa. Zbytky populací jsou schopné přežívat i ve vlhčích depresích na stanovištích s narušeným vodním režimem. V České republice roste v současné době na 70 lokalitách.

Také tento druh byl zaznamenán v komplexu slatinných luk asi 1 km SV obce Poutnov, kde roste v mělké zvodnělé prohlubni. Byl nalezen jediný trs o velikosti cca 20 × 30 cm. V těsné blízkosti roste i morfologicky velmi podobný štírovec prostřední (*Scorpidium cossonii*), takže může snadno dojít k záměně obou druhů.

Ačkoli je historické rozšíření druhu dobře zmapováno, na území Slavkovského lesa v minulosti nikdy sbírán nebyl. Nejbližší historické i recentní lokality druhu jsou v PR Hůrky na severním Plzeňsku a v NPR Božídarské rašeliniště v Krušných horách.

▲ Drobný vzácný mech bažinatec kostrbatý (*Paludella squarrosa*) v porostu červeného rašelíníku Warnstorfova (*Sphagnum warnstorffii*).

Foto Eva Holá.

▲ Detail evropsky významného druhu srpnatka fermežová (*Hamatocaulis vernicosus*).

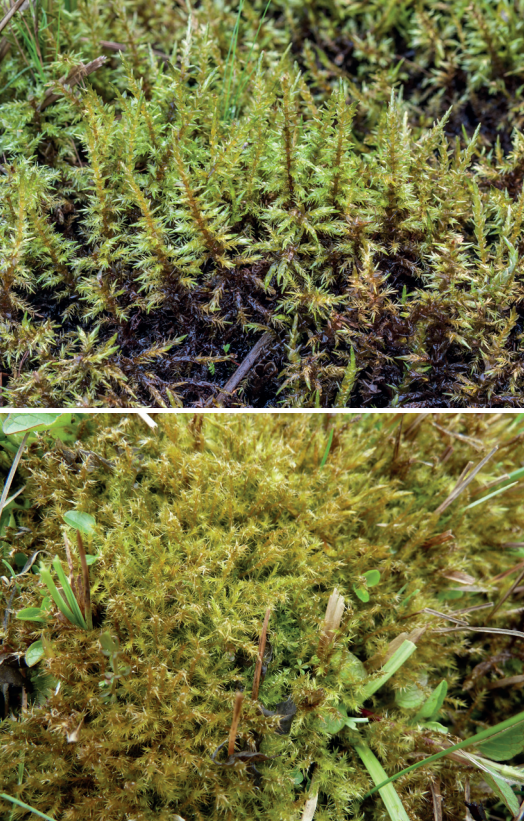
Foto Milan Štech.

Bařinatka obrovská (*Calliergon giganteum*)

VU – zranitelný druh

Bařinatka obrovská je statný mech s pravidelně kolmo větvenými lodyžkami, konce lodyh a větví jsou tvořeny svinutými listy, které vytvářejí zdánlivé bodce. Jednotlivé lodyžky na první pohled připomínají malé vánoční stromčky.

Druh vyhledává bázemi bohatší lokality se stabilním vodním režimem, kde osidluje nejvlhčí místa v mělkých stružkách a terénních depresích, často roste zcela ponořen ve vodě. Lze jej považovat za indikátor zachovalého vodního režimu stanoviště. V České republice byl v současné době potvrzen na více než 50 lokalitách.

- ▲ Bařinatka obrovská (*Calliergon giganteum*). Foto Štěpán Koval.
- ▲ Porost druhu zelenka mnohosnubná (*Drepanocladus polygamus*). Foto Eva Holá.

Bařinatka obrovská byla při průzkumu zaznamenána na 4 lokalitách. První je již výše zmiňovaná slatinná louka SV obce Poutnov, kde roste rozptýleně v nejvlhčích částech lokality. Druhou lokalitou je malé svahové prameniště ležící mezi obcemi Poutnov a Babice, kde bařinatka tvoří jednu z dominant mechového patra v těsné blízkosti malého rybníčku (tzv. Babické rosnatkové jezírko). Dále byl druh nalezen na dvou místech v PP Podhorní slatě a v několika vlhkých tůňkách na prameništi ležícím 1 km SSV obce Závišín.

Druh je z oblasti západních a severozápadních Čech známý, recentní údaje o jeho výskytu máme z oblasti Českého lesa a z NPR Soos.

Zelenka mnohosnubná (*Drepanocladus polygamus*)

VU – zranitelný druh

Zelenka mnohosnubná je bokoplodý mech s hvězdovitě uspořádanými lístky.

Jedná se o konkurenčně slabší druh vyhledávající mírně kyselá až mírně bazická stanoviště, často roste v nejvlhčích částech slatinných luk nebo při zrašeliněných březích rybníků. Pokud je na lokalitách rozvolněnější mechové patro (např. v periodicky zaplavovaných zrašeliněných rákosinách na okrajích rybníků), vytváří větší porosty, jinak roste vtroušeně mezi jinými mechy a jeho populace bývají velmi malé. Rozšíření druhu v České republice je velmi špatně zmapováno, řada bryologů tento taxon nerozlišuje nebo přehlíží, často také dochází k záměnám s druhem zelenka hvězdovitá (*Campylium stellatum*) a rokýtek vlhkominlý (*Pseudocampylium radicale*). Recentně byl jeho výskyt v ČR ověřen asi na 15 lokalitách.

Při průzkumu slatinných luk Slavkovského lesa byla zelenka mnohosnubná nalezena na jediné lokalitě na slatině louce na pravém břehu Lučního potoka, cca 0,8 km SV obce Číhaná. Bylo zde zaznamenáno několik rozvolněných trsů rostoucích podél mokvavých stružek.

Druh je v nedávné minulosti z CHKO Slavkovský les udáván z více lokalit, pro přesnější údaje o jeho rozšíření by však bylo nutné udělat revizi herbářových položek.

Ohrožení a ochrana vzácných mechorostů

Ochrana vzácných mechorostů jde ruku v ruce s ochranou jejich stanovišť. Rašelinné a slatinné louky jsou zranitelné biotopy, které často degradují kvůli změnám ve vodním režimu, upuštění od obhospodařování a následným sukcesním změnám, v jejichž důsledku dochází ke zvyšování obsahu živin a okyselování stanovišť. Mechorosty na tyto nevrátivé změny reagují často výrazně rychleji než cévnaté rostliny, což potvrzuje i průzkum lokalit ve Slavkovském lese. Často bylo na lokalitách nalezeno několik vzácných a ohrožených druhů cévnatých rostlin, ale

mechové patro bylo omezeno na pár běžných druhů tolerujících zvýšený obsah živin. Zásadní podmínkou pro udržení současného stavu lokalit vzácných mechorostů je zachování dostatečně vysoké hladiny podzemní vody. Na lokalitách je nutné citlivým způsobem provádět pravidelný management, aby nedocházelo k degradaci biotopu a tím ke zhoršení podmínek pro mechové patro. Všechny lokality potřebují pravidelné kosení, ideálně každoroční, ale v případě nutnosti alespoň 1× za 2–3 roky. Pokosenou biomasu je nutné včas důkladně vyhrabat (klidně i s částí mechového koberce) a odstranit, aby nedocházelo k jejímu rozkladu a uvolňování živin, které bývá nejintenzivnější právě v nejvlhčích částech lokalit, kde vzácné mechorosty rostou.

Poděkování

Výzkum byl finančně podpořen projektem ČSOP Ochrana biodiversity č. 131428 a AOPK ČR. Přemyslu Tájkovi děkujeme za pomoc s výběrem lokalit vhodných k návštěvě. ■

▼ Přesná lokalizace nálezů ohrožených druhů mechorostů.

Druh	Lokalita	Souřadnice (WGS-84)
bařinatka obrovská <i>Calliergon giganteum</i>	Poutnov	50°01'35.7"N, 12°51'03.0"E
	Babické rosnatkové jezírko	50°00'48.0"N, 12°48'38.2"E
	PP Podhorní slatě	49°57'32.7"N, 12°48'14.8"E
		49°57'22.4"N, 12°47'51.5"E
		49°57'22.1"N, 12°47'51.2"E
	Závišín	49°59'02.4"N, 12°45'17.3"E
		49°59'02.4"N, 12°45'17.7"E
zelenka mnohosnubná <i>Drepanocladus polygamus</i>	Číhaná	50°00'45.0"N, 12°47'57.5"E
srpnatka fermežová <i>Hamatocaulis vernicosus</i>	Poutnov	50°01'35.7"N, 12°51'03.0"E
bažiník kostrbatý <i>Paludella squarrosa</i>	Poutnov	50°01'36.6"N, 12°50'55.5"E
		50°01'35.7"N, 12°51'03.0"E

Použitá literatura:

- Kučera J., Dřevojan P., Hradílek Z., Kubešová S., Laburdová J., Lysák F., Manukjanová A., Koval Š., Peterka T., Soldán Z., Štechová T. et Zmrhalová M. (2016): Zajímavé bryofloristické nálezy XXVI. – Bryonora 58: 73–78.
- Kučera J., Vaňa J. et Hradílek Z. (2012): Bryophyte flora of the Czech Republic: updated checklist and Red List and a brief analysis. – Preslia 84: 813–850.
- Soldán Z. (1987): Distribution of the moss *Paludella squarrosa* (Hedw.) BRID. in Czechoslovakia. – Novitates Botanicae Universitatis Carolinae 3: 41–52.
- Štechová T. et Bradáčová J. (2014): Bryofloristický průzkum vybraných rašeliníšť v CHKO Slavkovský les. Ochrana biodiverzity 2014, číslo projektu 131428. – Ms. [depon. in Český svaz ochránců přírody, Praha].
- Štechová T. (2012): Výskyt ohroženého rašeliníštního mechu *Drepanocladus polygamus* v jižních Čechách. – Sborník jihočeského muzea v Českých Budějovicích, přírodní vědy 52: 112–118.
- Štechová T., Holá E. et Bradáčová J. (2017): Metodika druhové ochrany bezcévných rostlin – metodika monitoringu rašeliníštních mechorostů (Nmet č. 10807/ENV/17-690/630/17). – Ms., 94 pp. [Depon in: MŽP, Praha].
- Štechová T., Holá E., Ekrťová E., Manukjanová A. et Kučera J. (2014): Monitoring ohrožených rašeliníštních mechorostů a péče o jejich lokality, metodika AOPK ČR. – AOPK ČR, Praha, 64 pp.
- Štechová T., Holá E., Gutzerová N., Hradílek Z., Kubešová S., Lysák F., Novotný I. et Peterka T. (2010): Současný stav lokalit druhů *Meesia triquetra* a *Paludella squarrosa* (Meesiaceae) v České Republice. – Bryonora 45: 1–11.
- Štechová T., Manukjanová A. et Ondráček Č. (2013): Bryoflora vybraných rašeliníšť a pramenišť v okolí Božího Daru v Krušných horách. – Severočeskou Přírodou 44: 103–114.